

NORGES HØYESTERETT

Den 16. oktober 2014 avsa Høyesterett dom i

HR-2014-02015-A, (sak nr. 2014/1319), straffesak, anke over dom,

Den offentlige påtalemyndighet (kst. statsadvokat Reidar Bruusgaard)

mot

A (advokat Frode Sulland)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Bull**: Saken gjelder prøveløslatelse fra forvaring etter sont minstetid.
- (2) Ved Høyesteretts dom 17. mars 2005, inntatt i Rt. 2005 side 289, ble A dømt til forvaring for forsøk på overlagt drap og fullbyrdet overtredelse av straffeloven § 148 – sprengning som lett kan føre til tap av menneskeliv. Det ble fastsatt en tidsramme på 15 år og en minstetid på ti år. Et mindretall på én dommer stemte for en tidsbestemt straff på fengsel i 14 år, slik lagmannsretten var kommet til. I tingretten var A idømt en tidsbestemt fengselsstraff på ti år. Påtalemyndigheten hadde i alle tre instanser nedlagt påstand om forvaring.
- (3) Den 1. januar 2013 fremsatte A begjæring om prøveløslatelse ved minstetidens utløp, som var 9. november samme år. Spørsmålet om prøveløslatelse ble vurdert av Ila fengsel og forvaringsanstalt og av Kriminalomsorgen region øst, som i uttalelser henholdsvis 15. august 2013 og 28. august 2013 gikk mot prøveløslatelse.
- (4) Påtalemyndigheten samtykket etter dette ikke til prøveløslatelse og brakte 12. september 2013 spørsmålet inn for retten i medhold av straffeloven § 39 f annet ledd. Det ble oppnevnt to sakkyndige, psykiater Espen Anker og psykologspesialist Bjørn Solbakken, som avga skriftlig erklæring 15. desember 2013.
- (5) Asker og Bærum tingrett avsa 14. februar 2014 dom med slik domsslutning:

"Begjæring om prøveløslatelse av A, født 00.00.1962, tas ikke til følge."

- (6) A anket til lagmannsretten. Borgarting lagmannsrett avsa 28. mai 2014 dom med slik domsslutning:
- "1. A, født 00.00.1962, løslates på prøve fra forvaring innen 1. september 2014, jf straffeloven § 39 f. Prøvetiden fastsettes til tre år som løper fra det tidspunkt han blir prøveløslatt.**
  - 2. I prøvetiden gjelder følgende vilkår, jf straffeloven § 39 g, jf § 53 nr 2-5:**
    - (i) at han følges opp av kriminalomsorgen og overholder de bestemmelser om bolig, arbeid, oppholdssted og lignende som fastsettes av kriminalomsorgen.**
    - (ii) at han ikke oppsøker eller på noen måte kontakter B."**
- (7) Påtalemyndigheten har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. I anken ble det anført at vilkårene i straffeloven § 39 c ikke var oppfylt. I forbindelse med at saken for Høyesterett er behandlet sammen med to andre saker om prøveløslatelse fra forvaring, sak 2014/1447 C og sak 2014/1448 D, er det som ny anførsel gjort gjeldende – som i de sakene – at prøveløslatelse bare kan skje dersom det er sikkerhetsmessig forsvarlig ut fra en bredere vurdering enn den farevurderingen som følger av § 39 c. Det er anført at en slik norm må føre til at A ikke prøveløslates selv om en vurdering etter § 39 c skulle tilsi noe annet.
- (8) A har gjort gjeldende at det er vilkårene i § 39 c som gjelder ved prøveløslatelse, og at han oppfyller vilkårene for prøveløslatelse uansett hvilken norm som legges til grunn.
- (9) *Mitt syn på saken*
- (10) Høyesterett har tidligere i dag, i sak 2014/1448, kommet til at det er vilkårene for forvaring i straffeloven § 39 c som gjelder også ved vurdering av spørsmålet om prøveløslatelse. Jeg legger dette til grunn. Spørsmålet blir altså for As del om det fortsatt er en nærliggende fare for at han på nytt vil begå en alvorlig forbrytelse av det slag som er nevnt i § 39 c nr. 1.
- (11) Jeg gjengir først beskrivelsen i Rt. 2005 side 289 avsnitt 12 av As forsøk på å ta livet av sin daværende ektefelle gjennom et sprengstoffattentat:

"Natt til 23. januar 2003 i X forsøkte A etter lang tids forutgående overveielser og forberedelse å drepe sin fraseparerte ektefelle, B, ved å plassere en sprengladning på i underkant av ett kg dynamitt sammen med en kanne med anslagsvis 2,5 liter bensin i førersetet på hennes personbil, som stod parkert på en parkeringsplass i et boligområde hvor fornærmedes kjæreste bodde. Sprengladningen ble koblet til en utløsermekanisme festet til døren på førersiden. Da fornærmede om morgenen 23. januar 2003 ca. kl. 08.00 åpnet bildøren, ble det utløst en kraftig eksplosjon og brann både i fornærmedes bil og i en bil som stod parkert ved siden av. Fornærmede ble kastet 3–4 meter tilbake av eksplosjonen og ble truffet av en rekke fragmenter. Det tok fyr i klærne hennes. En kvinne som gikk sammen med sitt barn mot parkeringsplassen da eksplosjonen inntraff, kom raskt til stedet. Sammen med en annen fikk hun trukket fornærmede vekk fra de brennende bilene og kastet snø på henne for å begrense brannskadene. Taket på fornærmedes bil ble revet av det øvrige karosseriet i eksplosjonen, og et meget betydelig antall fragmenter fra bilen – herunder bilglass og metallbiter – og gjenstander som lå i denne, ble spredt over et større område."

- (12) Drapsforsøket var en reaksjon på at fornærmede ønsket skilsmisse, noe domfelte ikke ville akseptere. Da Høyesteretts flertall i 2005 kom til at en tidsbestemt straff ikke var tilstrekkelig, og at det måtte idømmes forvaringsstraff, var det på grunnlag av frykt for at det intense ønsket om hevn som hadde utløst forbrytelsen, kunne bli vakt til live, slik at A på nytt ville strebe sin tidligere ektefelle etter livet. Slik sett er saken spesiell som forvaringssak, idet den nærliggende faren ble ansett å bestå bare overfor en bestemt person.
- (13) På bakgrunn av påtalemyndighetens anførsler og det materialet som er fremlagt, må det også i dag legges til grunn at spørsmålet om nærliggende fare bare gjelder en ny særdeles alvorlig voldsforbrytelse overfor den tidligere ektefellen. Men jeg legger til at sprengstoffattentatet viste en manglende mental sperre mot en handlemåte som kunne ha kostet også andre mennesker livet.
- (14) I denne saken, som altså gjelder fare for en særdeles alvorlig voldsforbrytelse, ligger terskelen for "nærliggende fare" lavere enn når det er tale om en mindre alvorlig forbrytelse. Jeg viser her, som førstvoterende i sak 2014/1448, til Rt. 2002 side 1677 på side 1681.
- (15) Høyesteretts flertall uttalte i 2005 at den måten forbrytelsen var gjennomført på, og hensikten med den, i seg selv viste at det forelå en fare for at domfelte på nytt skulle begå en alvorlig voldsforbrytelse mot fornærmede. I tillegg trakk flertallet inn forutgående truende adferd overfor ektefellen og de sakkyndiges vurdering av As væremåte. Den dissenterende dommer mente at samfunnsvernet ville være tilstrekkelig ivaretatt ved en tidsbestemt straff på 14 års fengsel, men var enig i at det på domstidspunktet forelå en nærliggende gjentakelsesfare. Vurderingen av om det nå, ti år senere, er nærliggende fare, skal foretas ut fra forholdene slik de fremtrer i dag.
- (16) Det som kan utledes av selve forbrytelsen, har fortsatt stor betydning. Som nevnt viser As handlemåte at han under gitte omstendigheter er uten sperre for å gripe til ekstreme virkemidler, og at han over lengre tid kan gå med et sinne inne i seg som han lar få utløp gjennom en nøye planlagt voldshandling.
- (17) Men farevurderingen skal skje ut fra situasjonen slik den nå foreligger. Det må derfor særlig legges vekt på det som nå fremkommer om hans psykiske tilstand, og på det som kan utledes av hans opptreden i forvaringstiden.
- (18) Som det fremgår av lagmannsrettens dom på side 13, har de to rettsoppnevnte sakkyndige, psykiater Espen Anker og psykologspesialist Bjørn Solbakken, ikke ansett A for å lide av noen personlighetsforstyrrelse som faller inn under en kategori i diagnosesystemet ICD-10, eller for å oppfylle kriteriene for psykopati. De har imidlertid observert avvikende karaktertrekk hos ham. I deres skriftlige vurdering 15. desember 2013, som ble lagt til grunn av tingretten og lagmannsretten, heter det på side 46 at det anses "som sannsynliggjort at observanden har en personlighetsforankret fungering som vanskeliggjør hans sosiale og emosjonelle tilpasning, og som også medvirker til å øke risikoen for fremtidig lovbrudd, inklusive vold, sammenholdt med om han ikke hadde innehatt disse karaktertrekkene".

- (19) Som det fremgår av avsnitt 27 i Høyesteretts dom fra 2005, fant de sakkyndige også den gang at det var vanskelig å bedømme A på grunnlag av ICD-10.
- (20) Heller ikke Anker og Solbakkens vurdering etter HCR-20, som er et hjelpemiddel for vurdering av fremtidig voldsrisiko, leder så vidt jeg kan se frem til en entydig konklusjon. Det skyldes nok, som påpekt av psykiater Randi Rosenqvist i hennes risikovurdering 12. juni 2013 for Ila Fengsel og forvaringsanstalt, at dette instrumentet er utviklet med utgangspunkt i en befolkning med dårligere sosial fungering og hyppigere kriminalitet enn det som gjelder for A. A levde frem til attentatet i 2003 i det store og hele et lovlydig og veltilpasset liv. Han har utdannelse, han hadde arbeid i gode stillinger, tilfredsstillende økonomi og ikke noe rusproblem.
- (21) Dette forhindret likevel ikke at han begikk drapsforsøket rettet mot ektefellen, en handling som ikke kom som en impulsiv reaksjon på problemer der og da, men som et resultat av lengre tids planlegging etter at ektefellen hadde markert sin vilje til å avslutte ekteskapet.
- (22) A benekter at han er skyldig. Selv om det ikke er noe vilkår for prøveløslatelse at det foreligger skylderkjennelse, må dette kunne vektlegges i vurderingen av om det fortsatt foreligger nærliggende fare, slik Anker og Solbakken har gjort i sin skriftlige vurdering side 46–47:

"Hvis påstanden om egen uskyld er løgn, innebærer det at han ikke gir oss noen innsikt i de tanker, følelser og handlinger som ledet fram mot attentatet. Det betyr også at han ikke uten videre kan antas å være sannferdig når han forsikrer at han ikke har noen negative følelser overfor fornærmede i dag. I uheldigste fall kan han fortsatt ha et ønske om at fornærmede skal miste livet. Hvis dette er en tilstedeværende tanke hos ham, antar de sakkyndige at hans personlighetstrekk kan bidra til å forsterke risikoen, dels gjennom hans opptatthet av rettferd for egen del, dels ved at han ikke hemmes av empati og skyldfølelse."

- (23) As opptreden under forvaring må også tillegges vekt. I tilrådingen 15. august 2013 fra Ila fengsel og forvaringsanstalt heter det på side 2:

"A har i utgangspunktet fungert godt under oppholdet i anstalten. Han beskrives som høflig, stort sett i godt humør og lett å spøke med. Han forholder seg til anstaltens regler og rutiner og aksepterer de pålegg han blir gitt av betjentene. A ser ut til å komme godt overens med de fleste innsatte på avdeling C. Han forholder seg også til de ansatte på en god måte."

- (24) Det beskrives videre at det likevel har vært visse utfordringer. Dette har imidlertid bedret seg. Han har siden mai 2012 arbeidet i gartneriet på Ila, der han får godt skussmål. Han holder seg likevel mye for seg selv og er lite ute i fellesskapet dersom han ikke er engasjert i matlaging eller andre konkrete gjøremål. Han oppleves som prinsippfast og som krenkbar ved konfrontasjoner.
- (25) A har tatt ex. phil. og ex. fac. og studert noe juss, men det knytter seg tvil til om han har avlagt de eksamener i jusstudiet som han hevder å ha tatt.
- (26) Videre har han deltatt i og fullført flere programmer, som det kognitive adferdtreningsprogrammet "Ny start", et stressmestringsprogram, programmet "Motivator", som er et oppfølgingskurs for innsatte som tidligere har deltatt i andre

kognitive programmer, og et ikke-voldsprogram. Anstalten bemerker likevel at flesteparten av programmene ikke er direkte knyttet til den type kriminalitet som han er idømt forvaring for. Han har derfor i begrenset grad utfordret seg selv med tanke på det han er dømt for.

- (27) Han har hatt en rekke korttidspermisjoner og utganger, uten at det har vært noe negativt å bemerke.
- (28) Fra oktober 2007 og fremover har A gått i samtaler med psykolog, fra 2012 med psykolog Atle Austad. De sakkyndige Anker og Solbakken har fått tilgang til Austads journalnotater. Det fremgår av disse slik de er gjengitt i deres sakkyndigerklæring side 35–36, at A sliter med "flashbacks" etter episoder under FN-tjeneste i Libanon, og at Austad mener at hans forsvar mot emosjoner og emosjonell kontakt er et resultat av krigshandlinger i Libanon. Austad bemerket i august 2013 at selv om A fremdeles er ganske emosjonelt lukket, er han det i merkbart mindre grad enn i begynnelsen av terapien. Som vitne for lagmannsretten uttalte Austad ifølge lagmannsrettens dom at A var svært knyttet til sin far, og da faren døde i 2010, åpnet det seg en "følelsesmessig sluse" hos ham.
- (29) I de sakkyndiges erklæring heter det oppsummeringsvis om tiden i forvaring:
- "Den tydeligste endringen som har funnet sted hos observanden siden forrige utredning er at han etter hvert har vært mindre tilbaketrukket fra fellesskap og aktiviteter, og at han har engasjert seg i konstruktive aktiviteter som å være ganggutt, studere og arbeide i gartneriet. Ut over dette synes det ikke som det har skjedd noen vesentlig endring i personlig eller sosial fungering. Han har heller ikke signalisert noen motivasjon for eller intensjoner om å inngå i noe personlig endringsarbeid."**
- (30) Hverken de sakkyndiges erklæring eller det som er rapportert om As opptreden i anstalten, gir grunnlag for å slå fast at det er inntrådt en klar endring i As væremåte. A har fungert etter måten godt i forvaringstiden, men han fungerte etter måten godt også før 2003.
- (31) Etter dette kan man ikke se bort fra at det fortsatt foreligger en fare for at A kan komme til å utøve alvorlig vold mot sin tidligere ektefelle. Dette har også lagmannsretten lagt til grunn.
- (32) Spørsmålet er imidlertid om faren fortsatt kan anses å være "nærliggende".
- (33) Det fremgår av lagmannsrettens dom at på spørsmål fra retten til de to sakkyndige har Solbakken nøydt seg med å konstatere risiko, uten å ville kvalifisere faregraden nærmere fordi A ikke har erkjent handlingen eller har villet snakke ut om sine følelser for den fornærmede. Anker uttalte at han ikke trodde A var farlig for fornærmede, men presiserte at dette mer var basert på en "magefølelse" enn et underbygget klinisk skjønn.
- (34) Når lagmannsretten kom til at det ikke lenger forelå nærliggende fare, har den også lagt vekt på at allmenn erfaring tilsier at sterke situasjonsutløste følelser avtar og blekner over tid. Den har også pekt på at de grusomme skadene av fysisk og psykisk art som ektefellen ble påført i 2003, vel må ha "imøtekommet" de følelser og motiver som A den gang hadde. Videre har lagmannsretten lagt til grunn at A har et nettverk av familie og venner som viser ham tillit, og som det er grunn til å tro at han verdsetter. Det har formodningen

mot seg, mener lagmannsretten, at A, som evner å opptre rasjonelt, ville forspille den siste rest av tillit og sympati for sin person ved på nytt å begå en forbrytelse mot den tidligere ektefellen. Dette mener jeg er relevante betraktninger.

- (35) Det må også legges til grunn at det er positive utviklingstrekk hos A. Jeg peker her på det som er kommet frem i psykolog Austads terapi. A har videre gjennomført en rekke fremstillinger og permisjoner uten uregelmessigheter, og han har etter hvert blitt noe mindre tilbaketrukket i sin væremåte.
- (36) Jeg har vært i tvil. Men når lagmannsretten, etter flere dagers umiddelbar bevisføring, har kommet til at det ikke foreligger en "kvalifisert og reell fare for at A på ny vil begå alvorlig voldskriminalitet mot fornærmede og at samfunnsvernet er tilstrekkelig ivaretatt når det samtidig settes vilkår for prøveløslatelsen", er jeg blitt stående ved at jeg ikke har tilstrekkelig grunnlag for å sette denne vurderingen til side.
- (37) Lagmannsretten bestemte at A skulle løslates på prøve innen 1. september 2014. Dette tidspunktet er nå passert, og det må fastsettes et nytt. Jeg er kommet til at 1. desember 2014 er passende.
- (38) Jeg stemmer for denne

D O M :

I lagmannsrettens dom gjøres den endring at fristen for prøveløslatelse settes til 1. desember 2014. For øvrig forkastes anken.

- (39) Dommer **Tønder:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (40) Dommer **Indreberg:** Likeså.
- (41) Dommer **Ringnes:** Likeså.
- (42) Dommer **Tjomsland:** Likeså.
- (43) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

I lagmannsrettens dom gjøres den endring at fristen for prøveløslatelse settes til 1. desember 2014. For øvrig forkastes anken.

Riktig utskrift bekreftes: